

A HADSEREGKÉP A NATO-CSATLAKOZÁS KÜSZÖBÉN

Tóth Sándor
egyetemi adjunktus
ZMNE Politikaelmélet Tanszék

A kilencvenes években kikényszerített és vállalt haderő-átalakítás megváltoztatta a hadsereg alapfeladatait, társadalmi státuszát és szervezeti illeszkedését. A megváltozott nemzetközi és hazai kontextusban a Magyar Honvédség létszükségletévé vált, hogy képes legyen reálisan bemutatni és elfogadtatni önmagát, ezáltal bizonyítani szükségességét mind a társadalom, mind pedig saját tagjai előtt.

A hadsereg feladatteljesítésének módosulása

A magyar biztonságpolitikai törekvésekben egyszerre fogalmazódik meg a konfliktusok békés rendezhetőségébe vetett meggyőződés, az európai civilizációs értékek egységes elfogadása, illetőleg az ettől eltérő érdekekkel szembeni együttes védekezés igénye [Szabó, 1996, Vámosi 1997].

A Magyar Honvédség feladatai a jelenben és különösen a jövőben az európai védelmi integrációhoz való viszonyunktól, illetve az azon belüli részesedésünktől függenek. E kollektív védelmi rendszerben az „új típusú” fenyegetésekkel szembeni garanciák biztosítását szükséges megvalósítani, ugyanakkor a tradicionális katonai feladatok elveszítik kizárólagosságukat [Gyuricza-Siklósi 1997, Gyarmati 1997].

A fentiek miatt számos tekintetben módosul a fegyveres erő struktúrája, így megváltozik a hadsereg mérete, a rekrutáció mennyisége és minősége, a specializáció, a kiképzés, az ösztönzés rendszere, a hivatásszerepek, a katonai alegységek szervezőmódja és koncentrációja.

A Magyar Honvédség reformja során a következő prioritások érvényesülnek [Végh, 1997]:

- törvényesség és a demokratikus civil kontroll fenntartása,
- NATO-kompatibilitás és interoperabilitás elérése,
- hozzájárulás a NATO közös védelmi feladataihoz,
- készenléti és mozgósítási feladatok átdolgozása a rugalmas reagálási képességek javításával összhangban,
- a készenléti erők alkalmazhatóságának növelése,
- a személyi állomány teljes körű átképzésének folytatása és az átfogó technikai modernizálás megkezdése,
- a kiképzési-felkészítési rendszer modernizálása.

A haderőátalakítás folyamatának kereteit a hadsereg szervezeti modernizációja biztosítja, amely - lényegét tekintve - három pilléren nyugszik. Egyrészt a hadsereg belső demokratizálásán, azaz a hadsereg belső rendjének összhangban kell lennie a társadalommal, amelyet szolgál, ugyanakkor funkciói miatt a demokratikus társadalom gyakorlatát a hadsereg sajátosságainak megfelelően korlátozni kell (az „egyenruhás állampolgár” eszméje). Másrészt a szervezeti modernizáció alapja a hadsereg professzionalizálása, amelynek alapelve, hogy a felvállalt feladatok hatékony megvalósításával illeszkedő szervezeti struktúra és kellően felkészült személyi állomány álljon rendelkezésre. Harmadrészt a szervezeti modernizációhoz nélkülözhetetlen a hadsereg korszerű technicizálása olyan módon, hogy a felszereltség feleljen meg a nemzetközi standardoknak, a feladatoknak és az ország gazdasági teherbíró képességének.

Az ezen prioritásoknak és elveknek megfelelő fegyveres erő kialakítása jelenleg is folyamatban van. Az a cél, hogy a Magyar Honvédség megfeleljen azoknak a követelményeknek, amelyeket elsősorban a magyar társadalom állít a hadserege elé. Ha a hadsereg alkalmassá válik erre, akkor fogja a nemzet igazán magáénak érezni és meghozni érte a szükséges áldozatokat.

A hadseregek alakulásának jellemzői a NATO-csatlakozás szempontjából

Egy szervezet sajátos arculatát az eredeti jellemvonások, a jól felismerhető jegyek határozzák meg, amelyek „befelé” és „kifelé” egyaránt jól megkülönböztethetővé teszik. A hadsereg arculatát, a róla kialakított képet befolyásolja cselekvési kerete és tere, struktúrája és működése, a katonák tevékenysége és még sok más tényező [Tóth, 1998].

A rendszerváltás fontos mozzanataként történt és történik a hadsereg átalakítása, s ebben lényeges az állampolgárok viszonyulása, hiszen értékítéleteikkel késleltethetik vagy elősegíthetik a külső és belső átalakulást.

A hadsereg új szerepköre két fontos mozzanatot is hangsúlyoz, nevezetesen: a nyitottságot és az új típusú imázs szükségességét. A nyitottsága egyfelől jelenti az európai régió haderői számára tett fenyegetettség-eloszlató gesztusokat, másfelől a társadalom számára történő láttatás teljességét [Szabó, 1966]. Az új imázs a hadsereg olyan - magáról vetített - képét jelenti, amely nemzetközi metszetében a korrekt partner arculatát rajzolja meg, míg hazai vetületében kellőképpen vonzó ahhoz, hogy a védelem feladatai a lakosságban generálják a védelmi terhek vállalási szándékát.

A hadsereg nyilvánosság előtt megjelenő képe is hozzátartozik a társadalmi „közbeszédhez”. A korábbi kutatások eredményei szerint az állampolgárok növekvő arányban (1992-ben 32 %, 1996-ban 42 %) vélekedett úgy, hogy a médiában megjelenő hadseregek a valóságnak megfelel. Úgy tűnik, hogy a médiumok élnek a hadsereg nagyobb nyitottságának lehetőségeivel. Ez még akkor is igaz, ha e lehetőségek kihasználtsága még messze nem teljes körű [Tóth, 1977]. A médiában megjelenő hadseregek közül szinte teljesen hiányoznak azok az alapvető karakterjegyek, amely a Magyar Honvédség erejét, szervezettségét és NATO-kompatibilitását jeleznék [Eszényi-Szabó, 1977].

A hazai közvélemény-kutatási adatsorok azt mutatják, hogy a magyar polgárok többsége a NATO-csatlakozást elsősorban katonai kérdésként aposztrofálja, ugyanakkor kevés ismerettel vagy téves információkkal rendelkezik a NATO-ról.

A csatlakozás katonai vonatkozásának másik oldala az emberek tudatában a Magyar Honvédséghez kötődik: a hadsereg jelenlegi állapotából ítélte alkalmasságához, illetőleg az alkalmasság elérését megkövetelő „árához”.

Annak a szempontjából, hogy Magyarország mennyire törekszik hadserege reformjára, 1995 decemberében az emberek 51 %-a úgy vélte, hogy országa megfelel azoknak az elvárásoknak, amelyeket a NATO támaszt az új belépőkkel szemben, 1997 júniusában már 62 % gondolta így.

A haditechnika kompatibilitását tekintve 1995 októberében a lakosság 24 %-a vélte úgy, hogy a Magyar Honvédség felszereltsége megfelel a NATO elvárásainak, ugyanakkor 1995 decemberére ez az arány 37 %-ra nőtt (miközben a haditechnika semmit sem változott!). Ennek feltehetően az a magyarázata, hogy az emberek nyilván a NATO elvárásaiban érzékelték változásokat. [Eszényi-Szabó, 1997].

A közvélemény-kutatások szerint a hadsereg polgári ellenőrzése az a kérdés, ahol a „nem tudom” válaszok aránya volt a legnagyobb mértékű, bár ezen válaszok aránya az 1995 októberi 38 %-ról 1997 júniusára 20 %-ra csökkent [Fischer, 1997]. Azok aránya, akik szerint Magyarország megfelel ezen követelményeknek, 1997-ben 43 % volt, míg ellenkező véleményen volt a megkérdezettek 33 %-a.

E terület fontosságát pedig az is jelzi, hogy a „civil kontroll” megvalósítása a NATO részéről leggyakrabban megfogalmazott belépési követelmény. Nem véletlenül, hiszen a „civil társadalom”, az államhatalmi ágak, a hadsereg vezetési szintjei és a közvetítő intézmények olyan kontrollt biztosítanak, amely kizárja a fegyveres erővel való visszaélés lehetőségét [Szabó, 1996].

A magyar állampolgárok relatív többsége szerint (42 %) Magyarország NATO-csatlakozása inkább a NATO szándékától és követelményeitől függ, s csak 17 % vélte úgy, hogy ez inkább a magyar elképzelések függvénye.

Fontos látnunk azt is, hogy a NATO-csatlakozás támogatóinak viszonya meglehetősen ambivalens: elsősorban azért igénylik a NATO-tagságot, mert ítéletük szerint a Magyar Honvédség nem tudja biztosítani az ország katonai védelmét. Ugyanakkor az a véleményük, hogy a magyar hadsereg nem eléggé felkészült arra, hogy együttműködjön a NATO-val. Az ellentmondás feloldásához a hadseregi PR-munkában erre külön figyelmet kell fordítani!

Mindezek alapján nyilvánvaló, hogy a megváltozott társadalmi feltételek mellett már nem elegendők a passzív kommunikációs elemek és módszerek alkalmazása, hanem egyre inkább a hadsereg céljaival, feladataival összhangban lévő aktív, esemény-befolyásoló kommunikációs stratégiát kell kialakítani [Tóth, 1998].

Felfogásunk szerint a valós, a hadsereg „misszóját” reálisan bemutató hadseregkép fontos feladata a katonai vezetésnek is.

I R O D A L O M

1. Eszényi József-Szabó Kálmán [1997]: A közvélemény a NATO-tagságról Magyarországon, 1994-1996.
In.: A magyar közvélemény a NATO-tagságról, 1994-1997. Védelmi Tanulmányok 18.sz. SVKI, Bp. 1997., 9.-31.o.
2. Fischer György [1997]: A közvélemény a NATO-tagságról MADRID előtt, 1997. június elején.
In.: A magyar közvélemény a NATO-tagságról, 1994-1997. Védelmi Tanulmányok, 18.sz. SVKI, Bp. 1997., 32-53.o.
3. Gyarmati István [1997]: Nemzeti érdekek és katonai stratégia. Hadtudomány, 4.sz. 15-22.o.

4. Gyuricza Béla-Siklósi Péter [1997]: A Magyar Köztársaság biztonsága az ezredfordulón.
Hadtudomány, 2.sz. 27-42.o.
5. Szabó János [1996]: A haderőreform néhány szociológiai aspektusa.
Hadtudomány, 1.sz. 27-35.o.
6. Tóth Sándor [1997]: A hadsereg arculata a sajtóban.
Új honvédségi Szemle, 9.sz. 55-60.o.
7. Tóth Sándor [1998]: A hadsereg szervezeti arculatának viszonyrendszere
Új Honvédségi Szemle, 3.sz. 83-91. o.
8. Vámosi Zoltán [1997]: Hadsereg és társadalom
In: Papp Dezső (szerk.): Hadsereg és társadalom az ezredfordulón.
MH Humán Szolgáltató Központ, Bp., 6-17.o.
9. Végh Ferenc [1997]: A Magyar Honvédség reformja
Hadtudomány, 2.sz. 21-26.o.